

ANALİTİK FELSEFENİN ÖYKÜSÜ

Analitik Felsefenin Öyküsü: Plan ve Kahramanlar analitik felsefeye tarihsel bağlamı içinde bakan denemelerin gözden geçirilmiş bir derlemidir. Analitik felsefe bir süredir bunalım içindedir – kendine bakışı, felsefi almasıklar ile ilişkileri, verimliliği ve giderek genel felsefi topluluk içindeki meşruluğu bile ilgilenmesi gereken sorunlar olmuştur. Bu bunalım bir yandan kökenlerinin ve anahtar oyuncularının (Frege, Russell, Wittgenstein gibi) yorumunu ilgilendiren tartışmalardan görülebileceği gibi kendini analitik felsefenin içerisinde sergilerken, öte yandan değişik eğilimlerdeki felsefecilerin (postmodernistler ve Kıta felsefecileri gibi) değerlendirilmelerinde de yansıtılmaktadır.

Analitik Felsefenin Öyküsü: Plan ve Kahramanlar bunalımın “içeridekiler” tarafından açık ve belirtik bir ayırmsanışını sunar ve bunu onu yorumlayarak yapar. Böyle bir yorum analitik felsefenin öyküsünü anlatarak, eş deyişle varlık nedenini ve önde gelen adlarının güdülerini, yöntemlerini ve sonuçlarını ortaya sererek yerine getirilebilir. “Plan,” ya da bir felsefi devimin kuramsal yanı Hacker, Hylton, Sacks, Skorupski ve başkalarının katkıları yoluyla anlatılmaktadır. Bu kategoriye düşen denemelerden her biri analiz, biçem, ruhbilimselcilik ve görgücülük gibi özel sorunları ele alır. Frege, Russell ve Wittgenstein gibi adları belirten “kahramanlar”ın öyküsü iyi bilinen bir öyküdür, ama bugün bile yeniden anlatmaya değerdir. Floyd, Friedlander, Putnam ve Lurie bu derlemde kahramanların öyküsünü yeni bir ışıktaki gözden geçiren felsefecilerden bir bölümüdür.

Derlemin benzersiz konumu içsel eleştirisinde yatar. Derlem değişmekte olan kültürel ve felsefi rüzgarların yarattığı yeni güçlükleri ele almak için analitik felsefecilerin bir girişimidir.

Yayıma hazırlayanlardan **Anatz Biletzki** Felsefede kıdemli bir eğitmenidir. **Anat Matar** Felsefede bir eğitmenidir. İkisi de Tel Aviv Üniversitesinde ders vermektedir.

Analitik Felsefenin Öyküsü

Plan ve Kahramanlar

Yayıma hazırlayanlar
Anat Biletzki ve Anat Matar

Çeviren
Meriç Mete

İdea • İstanbul

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 34425 Karaköy, Beyoğlu – İstanbul
www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayınevi.com
Bu çeviri için © MERİÇ METE 2016

Analitik Felsefenin Öyküsü – Plan ve Kahramanlar
Yayıma hazırlayanlar Anat Biletzki and Anat Matar
The Story of Analytic Philosophy – Plot and Heroes
Edited by Anat Biletzki and Anat Matar
Routledge Studies in Twentieth-Century Philosophy
© 1998 Anat Biletzki and Anat Matar, selection and editorial matter;
individual chapters, the contributors

İdea Yayınevinde Birinci baskı 2016

Tüm hakları saklıdır.

Bu yayının hiçbir bölümü

*İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın
yeniden üretilemez.*

Baskı: Umut Matbaacılık

Fatih Cad. Yüksek Sok. No 11, Merter – İstanbul
Printed in Türkiye

ISBN 978-975-397-190-4

Burton Dreben ve Michael Dummett için

İçindekiler

Katkıda bulunanlar 9

Önsöz 11

Bölüm I Giriş

1 Analitik felsefe: ne, nereden ve nereye? 17

P.M.S. Hacker

Bölüm II Plan

2 Analitik felsefede analiz 51

Peter Hylton

3 Bir biçem sorunu olarak analitik felsefe 70

J.J. Ross

4 Analitik felsefe: romantizme karşı rasyonalizm 84

Anat Matar

5 Özne, normatif yapı ve dışsalcılık 101

Mark Sacks

6 Pozitivizm olmaksızın görgücülük 120

John Skorupski

7 Ruhbilimselcilik ve anlam 135

Yemina Ben-Menahem

Bölüm III Kahramanlar

8 Frege, semantik ve çift tanım çizgisi 153

Juliet Floyd

9 Giderme olmaksızın analiz: Russell'ın "Belirtme Üzerine" sinin felsefi önemi üzerine 181

Gilead Bar-Elli

- 10 Algı: Moore'dan Austin'e 197
Ruth Anna Putnam
- 11 Wittgenstein: analitik felsefeci? 213
Anat Biletzki
- 12 Dilin yalnız bekçisi olarak Wittgenstein 225
Yuval Lurie
- 13 Heidegger, Carnap, Wittgenstein: hiçlik üzerine kuru gürültü 242
Eli Friedlander

Bölüm IV Geleceğe bir göz atış

- 14 Kripke'nin realizmi ve Wittgenstein'in realizmi 257
Hilary Putnam
- 15 Kim analitik felsefeyi öldürmek üzeredir? 270
Jaakko Hintikka

Sözlük 287

Dizin 290

Katkıda bulunanlar

Gilead Bar-Elli, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Hebrew Üniversitesi, Jerusalem, İsrail.

Yemima Ben-Menahem, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Hebrew Üniversitesi, Jerusalem, İsrail.

Anat Biletzki, Senior Lecturer in Philosophy, Felsefe Bölümü, Tel Aviv Üniversitesi, Tel Aviv, İsrail.

Juliet Floyd, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Boston Üniversitesi, Boston, Mass. A.B.D.

Eli Friedlander, Felsefe Öğretim Görevlisi, Felsefe Bölümü, Tel Aviv Üniversitesi, Tel Aviv, İsrail.

P.M.S.Hacker, Fellow of St. John's College, Oxford, İngiltere.

Jaakko Hintikka, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Boston Üniversitesi, Boston, Mass. A.B.D.

Peter Hylton, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, University of Illinois at Chicago, Chicago, Il. A.B.D.

Yuval Lurie, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Ben-Gurion Üniversitesi, Beer Sheba, İsrail.

Anat Matar, Felsefe Öğretim Görevlisi, Felsefe Bölümü, Tel Aviv Üniversitesi, Tel Aviv, İsrail.

Hilary Putnam, Pearson Professor of Mathematical Logic, Felsefe Bölümü, Harvard Üniversitesi, Cambridge, Mass. A.B.D.

Ruth Anna Putnam, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Wellesley Koleji, Wellesley, Mass. A.B.D.

J.J.Ross, Felsefe Profesörü, Felsefe Bölümü, Tel Aviv Üniversitesi, Tel Aviv, İsrail.

Mark Sacks, Felsefe Asistanı, Essex Üniversitesi, Colchester, İngiltere.

John Skorupski, Ahlak Felsefesi Profesörü, St. Andrews Üniversitesi, St. Andrews, Fife, İskoçya, İngiltere.

Önsöz

Öyle görünür ki analitik felsefenin çoktandır bir bunalım durumunda olduğu tartışmanın ötesindedir: Kendine bakışı, felsefi almaşıklar ile ilişkileri, verimliliği ve giderek genel felsefe topluluğu içindeki meşruluğu bile ele alması gereken sorunlar olmuştur. Yeterince ilginçtir ki, bu bunalım kendini yalnızca değişik eğilimlerdeki felsefecilerin eleştirel değerlendirmelerinde sergilemekle kalmamakta – örneğin postmodernizm ya da “kıtâ” felsefesi (Derrida, Lyotard, Rorty) gibi alması perspektiflerden gelen ağır saldırılar durumunda olduğu gibi –, ama giderek analitik felsefenin içerisinde bile göstermektedir – örneğin kökenlerini, özünü ve anahtar oyuncularını ilgilendiren tartışmalar ve çekişmeler durumunda olduğu gibi.

“Analitik Felsefe – Geçmiş ve Gelecek (Analytic Philosophy – Past and Future)” 1996 Ocağında Tel Aviv Üniversitesinde yer alan bir konferansın adı idi. Belirtilen amacı analitik felsefenin şimdiki durumunu kökenleri üzerine yakınlardaki araştırmanın ve geleceğini ilgilendiren güncel kuşkuculuğun ışığında ele almaktı. Denemeler üç genel başlık altında sunuldu: Analitik felsefenin tanımı, analitik felsefenin kökenleri ve gelişimi, ve analitik felsefenin gelecek beklentileri. Konferansın gidişi sırasında böyle üç “konunun” karışık ilişkiler içinde durduğu, birini ötekilere değinmeksizin ele almanın çok güç olduğu, ve dolayısıyla böyle bir iş bölümünün açıkça saçma olmasa bile pek de gerçekçi olmadığı açığa çıktı. Buna göre bu cilt için makaleleri seçerken ve bir araya getirirken, değişik bir kavrayışa, bunalımın açık ve belirtik ayrımsanışından doğan bir kavrayışa döndük.

Bir bunalımın ayrımsanması bunalımın taşıyıcılarının anlaşılmasını gerektirir. Böyle bir anlama ancak analitik felsefenin öyküsünü anlatarak, eş deyişle *raison d'être*ünü ve önde gelen adlarının güdülerini, yöntemlerini ve sonuçlarını sunarak başarılabilir. “Plan” aracılığıyla bir bütün olarak bir felsefi devim üzerine kuramlar oluşturmanın problematiklerine yanıt veriyoruz. “Kahramanlar” ile devime katkıları tartışma götürmez olan insanlara başvuruyoruz. Bunlar – hem plan hem

de kahramanlar – ya “içsel” ya da “dışsal” bir perspektiften görülebilir. Başka bir deyişle, bir içsel perspektif devimin içerisinde hem kuramsal alandaki (örneğin özgül anahtar-terimlerin analizi, ana kavramlarının tanımlanması, yöntemlerinin saptanması) hem de kahraman-yorumunun belki de daha “somut” alanındaki gerilimler üzerine özerk bir görüş sağlar. Dışsal tartışma bir yanda hem kuram hem de aktörler, öte yanda yarışan kuramlar (ve onların aktörleri) arasındaki zıtlık üzerine daha karşılaştırmalı ve diyalog biçimli bir odaktır.

“İçsel” ve “dışsal” başka türlü de anlaşılabilir. Felsefi bir geleneğe bir bakıma dışsal bir bakış noktasından bakılabilir ve onun üzerine yansız olduğu ileri sürülen bir konumdan betimleme, değerlendirme, yorumlama ya da tartışma yapılabilir. Bununla birlikte, bu cilde katkıda bulunanların çoğu o anlamda içsel katılımcılardır; o gelenek üzerine yorumda bulunurken ve onu eleştirirken bile, kendilerini o aynı geleneğe ait görürler – gerçi zaman zaman sınırlarını çekiştirirler de.

Vurgulamak gerek ki “plan” ile zorunlu olarak bir öykü-planının tarihsel ve kronolojik sahnelemelerini içeren o çok moda “anlatı” kavramına anıştırmada bulunmuyoruz. Dahaçok analitik felsefenin özünü vurgulayarak ve birincil temaları üzerinde odaklanarak, onun planına derinlemesine girmeye çalışıyoruz. Gene de bir anlamda tarihsel köklerin bu özler ve temalar için açıklayıcı dayanak noktaları verdiğini kabul ediyoruz. Buna göre, Peter Hacker Bölüm I’deki giriş makalesi “Analitik felsefe: Ne, nereden, nereye?” ile devimin derin tarihsel arkatasarını sağlar – seçmeli olanakları olan devim üzerine sinoptik bir görüş. Sonra Plan başlar. Bölüm II’de, Peter Hylton’ın “Analitik felsefede analiz” başlıklı denemesi “analiz” kavramının analitik felsefe içerisindeki kıvrımlarını gözlemler ve devimin birliğini sorgular. “Analiz”in beş ayrı analizini dikkatle inceleyerek, bu bir ortak kavramın, analitik felsefeye adını verdikten sonra, nasıl savunucuları tarafından değişik yollarda anlaşıldığını gösterir. Jacob Joshua Ross, “Bir biçem sorunu olarak analitik felsefe” üzerine makalesinde Michael Dummett’in analitik felsefenin kökenlerini ve özünü anlayışının eleştirel bir irdelemesini sunar ve “biçem”i – başka felsefecilik biçemlerine karşıt olarak – okulun kesin ölçütü olarak ortaya koyan bir varlığa ulaşır. “Analitik felsefe: rasyonalizm ve romantizm”-de, Anat Matar analitik felsefe ve kıta felsefesi arasındaki yaygın olarak kabul edilen karşıtlığa karşı çıkar ve bunun yerine çizginin dahaçok özsel olarak (analitik felsefeyi de kapsayan) rasyonalist dünya-görüşleri ve felsefeye doğru romantik tutumlar arasında çizilmesi gerektiğini ileri sürer. Mark Sacks analitik-kıta bölünmesine döner, her iki geleneğe de deneyimleyici özne olarak ego kavrayışını irdeler. “Özne, normatif yapı ve dışsalcılık” başlıklı bölümü hem şartırtıcı bir “öykü” hem de yandaş bir bildirim sağlar. John Skorupski de yandaştır, ama başka bir tarzda. “Pozitivizm olmaksızın görgüçülük” başlıklı yazısında mantıksal pozitivistleri,

analitik felsefenin altın çağı ile en sık özdeşleştirilen grubu tutarsız olarak sunar; ve görgücülüğün, ama pozitivist olmayan yanında, belki de bugün de bir gerçeklik kısıntısı kapsıyor olabileceğini ileri sürer. Son olarak, Yemima Ben-Menahem'in "Ruhbilimselcilik ve anlam" başlıklı çalışması erken analitik felsefeciler tarafından gösterilen başlangıç köstek taşını – ruhbilimselciliği – öne çıkarır ve güncel önemini irdeler. James, Frege ve Wittgenstein üzerinde odaklanarak, ruhbilimselciliğin sürecini onun kimi önde gelen kahramanlarını ele alarak anlatır. Bir öykünün kahramanlar olmaksızın anlatılamayacağı açıktır.

Bölüm III – Kahramanlar – doğallıkla analitik felsefenin babası (zaman zaman büyükbabası denilen, başka zamanlar giderek atalarından biri olarak bile sözü edilen) Gottlob Frege ile başlar. Juliet Floyd'un "Frege, semantik ve çift tanım çizgisi" üzerine yazısı Frege'nin onu analitik felsefedeki "semantik" gelenek ile ilişkilendiren iki karşıt yorumunun öyküsünü anlatır: Bir anlam kuramının babası olarak ve böyle birşey ile hiçbir ilgisi olmayan biri olarak. Floyd'un makalesi bir kahraman üzerine yorum yapan birini bir analitik felsefecinin kendisi yapan paradigmatik biçimi örneklerdir. Paradigmalarından söz ederken, Gilead Bar-Elli, "Analiz yoluyla yoketme" de Russell'in "Belirtme Üzerine" çalışmasının felsefi önemini yeni bir yorumunu yapar. Russell'in meslektaşı G. E. Moore daha sonra Ruth Anna Putnam'ın "Algı: Moore'dan Austin'e" üzerine çalışmasını başlatır. Yazı bu kahramanların amacını görgül bilgi için bir temel bulmaktan çok bilinebilir bir dünyanın bir açıklamasını sağlamak olarak saptar.

Ludwig Wittgenstein'a ve onun gelenek üzerindeki (ve yeterince ilginç olarak, ayrıca başka gelenekler üzerindeki) tılsımına yöneltlen oransız dikkat bunalım durumunun bir semptomudur. Anat Biletzki – "Wittgenstein: Analitik felsefeci?" – yalnızca erken Wittgenstein'ın "analitik felsefeci" etiketini hak ettiğini ileri sürer ve geç Wittgenstein'ın etkisini analitik felsefe için uygunsuz bir büyüye yükler. Yuval Lurie, "Dilin kimsesiz bakıcısı olarak Wittgenstein" başlıklı denemede Wittgenstein'ı – bir analitik felsefeci? – bilimsel bir felsefe anlayışını sanatsal bir felsefe anlayışına yeğleme biçimindeki analitik kurala bir kuraldışı olarak sunar. Ve, Wittgenstein'ın analitik yetkinliğini sorgulama çizgisini sürdürerek, ve analitik-olmayan karakterini kabul ederek, Eli Friedlander ("Heidegger, Carnap, Wittgenstein: hiçlik üzerine kuru gürültü"), Carnap ve Wittgenstein'ın onlar için en büyük karşıt olarak görünen şey ile, kıta felsefesindeki "hiçlik" kavramı ile birbirine benzemeyen ilişkilerini irdeler.

Bölüm IV Peter Hacker'ın açılış makalesindeki "Nereye?" sorusunu sürdürür. Hilary Putnam ve Jaakko Hintikka "geleceğe bir göz atma" konusunda çok ayrı iki tanı koyarlar. İkisi de, belki de önceki yazarların vargıları ile zıtlık içinde, Wittgenstein'ı analitik felsefenin geleceğine bir anahtar olarak görürler. Putnam, "Kripkeci realizm ve Wittgenstein'ın

realizmi"nde, sağ-duyu realizmi ve metafiziksel realizm arasındaki ayrımı bugünün analitik felsefesinin iki temel çizgisi arasındaki ayrım olarak sunar, ve pragmatistik seçimi yeğlenebilir olarak gösterir. Ve son olarak, Jaakko Hintikka – "Kim analitik felsefeyi öldürmek üzeredir?" – Ludwig Wittgenstein'ın belli (şimdi popüler) yorumlarını analitik devimin kendisini yokedici olarak açığa serer ve bu yokedicilikten bir çıkış yolunu gösterir. Ama hem Putnam hem de Hintikka tek bir noktada anlaşılır: Eğer analitik felsefe ölmemişse, önünde kendi üzerine düşünerek ve kendini ayırımsayarak içeriden değişmekten başka hiçbir seçenek yoktur. Bu kitap – dogmatik bağlılıktan ya da saldırıdan kaçınarak – içsel eleştiriyi, e.d. değişen kültürel ve felsefi rüzgarlar tarafından yaratılan güçlükleri değerlendirmek için analitik felsefeciler tarafından üstlenilen bir girişimi sağlama umudundadır.

Bölüm I

Giriş